

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто існуючі у фінансовій літературі теоретичні підходи до тлумачення поняття «фінансова стійкість». Виокремлено відмінності трактування зазначеного терміну на мікро- та макрорівнях. Проаналізовано окремі характеристики поняття «стійкість фінансової системи держави» та класифіковано підходи до визначення сутності даного поняття.

Ключові слова: стабільність, фінансова система держави, стійкість фінансової системи, нестабільність.

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF STABILITY OF THE STATE'S FINANCIAL SYSTEM

The aim of the research – to explore the existing theoretical approaches to the interpretation of the term "financial stability". The differences in interpretation of this term at the micro and macro levels are pointed out. At the micro level there is theoretical and methodological basis for identifying and evaluating the financial sustainability of individual businesses. On the macro level there are still some vexed questions. Some specifications of stability of the state's financial system have been considered in this paper, such as fragility, resistibility and ability to pay dues. The complexity of this term was concluded. Thus, as a result we've got the justification for the term "stability of the state's financial system".

Keywords: stability, State's financial system, stability of the State's financial system, instability.

Актуальність. В умовах глобалізації світової економіки питання стійкості національної фінансової системи набувають все більшої актуальності, чому значно сприяла як світова фінансова криза 2008 року, так і поточна криза та політична нестабільність в Україні. На даний момент часу забезпечення стійкості фінансової системи держави є одним із пріоритетних завдань економічної політики більшості країн.

Слід відмітити, що у науковій літературі фінансова стійкість розглядається на трьох рівнях, а саме: міжнародному, національному та макрорівні, між якими існує певний взаємозв'язок. Проте науковцями-дослідниками пропонуються різні інтерпретації та підходи до цього поняття.

Протягом тривалого часу західні економісти, такі як Р.Глік, Р.Манделл, Ф.Мишкін, Е.Роуз, Дж.Сорос, М.Фрідмен, Г.Дж.Шиназі та інші – займаються дослідженнями фінансової стійкості. Останнім часом велику увагу зазначеній проблематиці приділяють і вітчизняні учені, такі як: А.Анікіна, В.Базилевич, В.Геєць, О.Дзюблук, І.Лютій та інші.

Поняття «фінансова стійкість» найбільш ґрунтовно досліджено на мікрорівні. Існує цілісна теоретико-методична система, що дозволяє визначати рівень стійкості господарюючих суб'єктів за показниками їх фінансової звітності. Значний вклад в оцінювання фінансової стійкості підприємства внесли відомі вітчизняні та закордонні вчені М.Білик, В.Ковальов, М.Коробов, Г.Крамаренко, А.Поддєрьогін, В.Родіонова, Г.Савицька, О.Філімоненков, М.Федотова, А.Шеремет та інші.

В той же час фінансова стійкість на рівні окремої національної економіки та світу в цілому потребує подальшого дослідження, в зв'язку із наявністю цілого кола дискусійних питань.

Виклад основного матеріалу. Термін стійкість можна охарактеризувати як «здатність динамічної системи зберігати рух за визначеною траєкторією або підтримувати певний режим функціонування незважаючи на вплив ззовні» [1].

Якщо ж звузити пошук до сутності лише фінансової стійкості, то знаходимо наступне визначення, що «фінансова стійкість – це по-перше, здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями, та нарощувати економічний потенціал, результат його поточного, інвестиційного, фінансового розвитку; по-друге, спроможність підприємства своєчасно з власних коштів покривати витрати, здійснені в основний і оборотний капітал, нематеріальні активи та розраховуватись за своїми зобов'язаннями [2]. Також фінансова стійкість в узагальненому розумінні визначається як «фінансовий стан, за якого господарська діяльність забезпечує в нормальних умовах виконання усіх зобов'язань завдяки достатнім доходам та відповідності доходів видаткам» [3], або як «підсумковий показник, що характеризує фінансовий стан» [4], або ж як «одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування у структурі активів» [5], чи як «такий стан, за якого платоспроможність постійна у часі» [6].

Проте жодне з цих трактувань фінансової стійкості не може застосовуватись на рівні фінансової системи країни, оскільки специфіка діяльності окремих суб'єктів господарювання суттєво відрізняється від функціонування фінансової системи в цілому. Відповідно виникає потреба в аналізі того, які ж існують теоретичні підходи до визначення цього поняття на рівні фінансової системи держави. У термінології під

час дослідження національних фінансових систем поряд із терміном «стійкість фінансової системи» використовуються і інші поняття, наприклад, «стабільність фінансової системи». Також не викликає сумніву той факт, що стійка фінансова система буде функціонувати навіть за наявності негативних впливів, проте в одних дослідженнях цей термін ототожнюється із незмінністю, а в інших із доволі високим рівнем кредитоспроможності, або ж із здатністю ігнорувати негативні впливи чи здатністю повертатись до певного стану.

Найбільш активно термін «стабільність фінансової системи» почав застосовуватись у 1990-х роках, коли спостерігалось бурхливе зростання фінансових ринків, відкриття ринків фінансових послуг для іноземного капіталу та інші глобалізаційні процеси, що відбувались у багатьох країнах. При цьому зросла актуальність забезпечення фінансової системи в цілому. Побутує думка, що термін «стабільність фінансової системи» відображає глобалізацію світового господарства, яка проявляється у посиленні взаємозв'язків фінансових систем різних країн поряд із посиленням зв'язків між їх окремими ланками. Прискорення глобалізації спричиняється до потреби у значних зусиллях задля підтримки бажаного рівня стабільності фінансової системи. Ці зусилля забезпечуються у вигляді розробки комплексної фінансової політики. В той же час навіть втілення адекватної фінансової політики в межах національної економіки не є гарантією збереження стабільності фінансової системи, оскільки сила впливу зовнішніх чинників в певні моменти часу є непереборною.

У фінансовій літературі можна виокремити три підходи до терміну «стабільність фінансової системи»: прямий, зворотний, змішаний.

В межах прямого підходу обґрунтовуються функції та характеристики, які повинні бути притаманні фінансовій системі задля її перебування у стабільному стані. Так, Г.Шиназі у своїй праці «Визначення фінансової стабільності» зазначає, що фінансова стабільність – це стан, в якому фінансова система здатна виконувати три основні функції одночасно. Цими функціями є:

- ефективний та безперервний розподіл ресурсів в економіці від власників накопичень до інвесторів та розподілу економічних ресурсів в цілому;
- визначення та оцінка з прийнятною точністю фінансових ризиків на перспективу, а також управління поточним ризиками;
- здатність без особливих ускладнень абсорбувати фінансові та реальні економічні виклики та ситуації форс-мажор [7].

Цей підхід актуальний тим, що концентрує увагу на здатності фінансової системи держави протистояти викликам ззовні, оскільки криза 2008 року, що набула глобального характеру, почалась на ринку іпотечного кредитування США, але швидко охопила увесь світ.

Зміст зворотного підходу полягає у визначенні стабільності фінансової системи через відсутність нестабільності або ж як відсутності кризи. Наприклад, з такої точки зору визначення запропоновано Е.Крокетом, який зазначає, що «фінансова нестабільність – це стан, за якого функціонування економіки потенційно погіршується під впливом коливання цін на фінансові активи або ж через нездатність фінансових інститутів виконувати свої договірні зобов'язання» [8]. Ф.Мишкін в межах цього підходу дає таке визначення «фінансова нестабільність виникає, коли виклики, що діють на фінансову систему, порушують інформаційний потік так, що фінансова система не може більше виконувати свої функції щодо спрямування грошових коштів туди, де існують можливості для продуктивних інвестицій» [9].

Змішаний підхід, як видно одразу ж з його назви, є намаганням поєднати два попередні в альтернативному трактуванні. І зворотній, і змішаний підходи мають низку недоліків. Наприклад, визначення стабільності через відсутність нестабільності є занадто значною абстракцією, що ускладнює розробку конкретних практичних заходів для забезпечення стабільності фінансової системи, особливо в умовах глобалізації світового господарства. Також в цілому стабільна фінансова система може успішно функціонувати за умови певної нестабільності у частині її окремих ланок. Наприклад, банкам та іншим фінансовим посередниками притаманні такі фінансові ризики, як ризик втрати ліквідності, ризик неповернення позики зміна відсоткових ставок тощо. Якщо дані ризики настають одночасно у значного кола посередників, то фінансова система держави в цілому протягом певного часу ще може функціонувати стало або ж певним чином компенсувати втрати, змінюючи напрямки грошових потоків, проте якщо запас її міцності вичерпується, то зазначена нестабільність може поширитись на усю фінансову систему.

У світлі згаданого запасу міцності фінансової системи у фінансовій літературі зустрічаються такі поняття як «крихкість» та «опірність» відносно фінансової системи держави. Крихкість фінансової системи описується таким її станом, коли вона не здатна маневрувати і при появі найменших негативних впливів ззовні одразу ж переходить у нестабільне функціонування, тобто запас міцності крихкої фінансової системи наблизений до нуля. Опірність до впливів фінансової системи характеризує її здатність функціонувати під час дії цих самих негативних впливів, тобто по суті ці поняття мають обернено пропорційну залежність: чим вища опірність фінансової системи, тим менш крихкою вона є і навпаки. Також в певних контекстах вживається термін «платоспроможність», коли йде мова про здатність ланок фінансової системи вчасно і у належному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання перед клієнтами, кредиторами, органами управління тощо.

Таким чином можна підсумувати, що зазначені терміни є по суті окремими випадками більш широкого поняття «стійкість фінансової системи»: «крихкість» та «опірність» – це характеристики

підготовленості фінансової системи до негативних зовнішніх впливів, а «платоспроможність» – як характеристика здатності фінансових інститутів, що входять до її інституційної будови, виконувати свої зобов'язання.

Висновки

Підсумовуючи, робимо висновок щодо комплексності поняття «стійкість фінансової системи держави», яке включає в себе розуміння того, що стійкість фінансової системи – це її здатність виконувати усі свої основні функції, особливо за наявності негативних впливів як ззовні, так і зсередини. Стійкою фінансова система держави вважається за умови безперервного забезпечення руху грошових коштів по її каналах та досягнення позитивних результатів (прибутку) від інвестування ресурсів, що перерозподіляються в ній. Відповідно до існуючої градації фінансового стану суб'єкта господарювання [10, с.61], щодо рівня стійкості фінансової системи держави також можна застосовувати такі характеристики як абсолютна стійкість, нормальна стійкість, нестійкий та кризовий стан. Напрямок подальших досліджень в цьому плані може стати розробка більш чітких чи навіть формалізованих критеріїв для оцінки рівня стійкості фінансової системи держави.

Література

1. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь: словарь современной экономической науки [Электронный ресурс] / Л.И. Лопатников. – М.: Дело, 2003. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru>
2. Коваленко М.А. Финансовый словарь : навчальний посібник / М.А. Коваленко., В.Л. Чесноков. – Херсон : МПП «Видавництво «ІТ», 2011 р. – 310 с.
3. Паршенцев А.С. Финансовая устойчивость предприятия [Электронный ресурс] / А.С. Паршенцев // Современные наукоемкие технологии. – 2005. – № 2. – Режим доступа : http://www.rae.ru/snt/?section=content&op=show_article&article_id=3770
4. Кован С.Е. Финансовая устойчивость предприятия и оценка предупреждения его банкротства [Электронный ресурс] / С.Е. Кован, Е.П. Кочетков // Экономическая анализ: теория и практика. – 2009. – № 15 (44). – Режим доступа : <http://www.1-fin.ru>
5. Крейнина М.Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений [Электронный ресурс] / М.Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. – 2001. – № 2. – Режим доступа : <http://www.dis.ru/library/fm/archive/2001/2/552.html>
6. Фролова Т.А. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия [Электронный ресурс] / Т.А. Фролова – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2006. – Режим доступа : http://www.aup.ru/books/m162/7_4.htm
7. Schinasi G.J. Defining Financial Stability // IMF Working Paper, International Monetary Fund, 2004. – № 187. – P. 18.
8. Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions, 1997. № 6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
9. Mishkin F.S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues // Journal of Economic Perspectives. 1999. Vol. 13. №4. P. 3-20 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.4.3>
10. Управління фінансовою санацією підприємства: навчальний посібник / С.Я. Салига, О.І. Даций, Н.В. Нестеренко, О.В. Серебряков. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 240 с.

References

1. Lopatnikov L.I. Ekonomiko-matematicheskij slovar': slovar' sovremennoj jekonomicheskoy nauki / L.I Lopatnikov – M.: Delo, 2003 [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: <http://slovari.yandex.ru>
2. Kovalenko M.A. Finansovyj slovnyk. Navchal'nyj posibnyk . / M.A Kovalenko., V.L. Chesnokov – Xerson: MPP «Vy'davny'cztvo «ІТ», 2011 r. – 310 s.
3. Parshencev A.S. Finansovaja ustojchivost' predprijatija / A.S. Parshencev // Sovremennye naukoemkie tehnologii. – 2005. – 2 [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: http://www.rae.ru/snt/?section=content&op=show_article&article_id=3770
4. Kovan S.E. Finansovaja ustojchivost' predprijatija i ocenka preduprezhdenija ego bankrotstva / S.E. Kovan, E.P. Kochetkov // Jekonomicheskaja analiz: teorija i praktika. – 2009. - 15 (44) [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: <http://www.1-fin.ru>
5. Krejnina M.N. Finansovaja ustojchivost' predprijatija: ocenka i prinjatje reshenij / M.N.Krejnina // Finansovyj menedzhment. – 2001. – 2 [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: <http://www.dis.ru/library/fm/archive/2001/2/552.html>
6. Frolova T.A. Analiz i diagnostika finansovo-hozjajstvennoj dejatel'nosti predprijatija / T.A.Frolova – Taganrog: Izd-vo TRTU, 2006 [Jelektronnij resurs] Rezhim dostupa: http://www.aup.ru/books/m162/7_4.htm
- 7.Schinasi G.J. Defining Financial Stability // IMF Working Paper, International Monetary Fund, 2004. – 187. – R.18
- 8.Crockett A/ The Theory and Practice of Financial Stability // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions, 1997. 6 [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
- 9.Mishkin F.S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues // Journal of Economic Perspectives. 1999. Vol. 13. 4. P. 3-20 [Elektronnij resurs] Rezhim dostupa: <http://www.pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.4.3>
- 10.Upravlinnya finansovoyu sanacijeyu pidpry'yemstva: navchal'nyj posibnyk / S.Ya. Saly'ga, O.I. Dacij, N.V. Nesterenko, O.V. Serebryakov. – Ky'yiv: Centr navchal'noyi literatury', 2005. – 240 s.

Надійшла 05.09.2014; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.